

Turinys

Viduramžius keičia Naujieji laikai	4
--	---

V NAUJAS PASAULIO VAIZDAS

6

5.1 Renesanso epocha	8
5.2 J. Gutenbergo išradimas keičia Europą	11
5.3 Didieji geografiniai atradimai	14
5.4 Europos valstybės dalijasi pasaulį	17
+ 5.5 Senosios Amerikos civilizacijos	20
+ 5.6 Europa ir Tolimųjų Rytų šalys	23

SKYRIAUS SANTRAUKA

26

ISTORIJA AKTYVIAI. Diskutuojuame istorijos temomis

28

ŽINAU, MOKU, GALIU

30

VI NUO REFORMACIJOS IKI BAROKO IR ABSOLIUTIZMO

32

6.1 Reformacija sudrebina Katalikų Bažnyčią	34
6.2 Katalikų Bažnyčia atsinaujina	37
6.3 Baroko kultūros epocha	40
6.4 Pinigų galia: kapitalizmas keičia feodalizmą	43
6.5 Liudvikas XIV – Karalius Saulė	46
+ 6.6 Anglijos valdymas – pavyzdys Europai	49

SKYRIAUS SANTRAUKA

52

ISTORIJA AKTYVIAI. Karikatūros istorijos pamokose

54

ŽINAU, MOKU, GALIU

56

VII LDK TAPIMAS EUROPOS DALIMI

58

7.1 LDK valdant Jogailaičiams	60
7.2 Luominės visuomenės susiklostymas LDK	63
7.3 Vakarų Europos kultūros plitimas LDK	66
7.4 Grėsmė iš Rytų – Maskvos valstybė	69
7.5 Į LDK atkeliauja Renesansas	72
7.6 Reformacijos plitimas LDK	75

SKYRIAUS SANTRAUKA

78

ŽINAU, MOKU, GALIU

80

VIII DRAUGE SU LENKIJA

82

8.1 LDK ir Lenkija sudaro Liublino uniją	84
8.2 Renkamų valdovų laikai	87
8.3 Bajorų tauta ir valstybė	90
8.4 Baroko kultūros epocha LDK	93
8.5 Tolerancijos židinyje Europoje	96
8.6 Nesibaigiantys Respublikos karai	99

SKYRIAUS SANTRAUKA

102

TIRIAMASIS DARBAS. Lietuvos baroko perlai

104

ŽINAU, MOKU, GALIU

106

Laiko juosta

108

Istorinės asmenybės

109

Sąvokų žodynas

115

Iliustracijų šaltiniai

120

VII

LDK TAPIMAS EUROPOS DALIMI

1387 m. Lietuvos krikštas yra vienas svarbiausių įvykių šalies istorijoje. Po jo Lietuva atsivėrė kultūros mainams su krikščioniškąja Europa. Per itin trumpą laiką – šimtmetį – mūsų valstybė labai pasikeitė. Lietuvoje atsirado Viduramžiams būdinga luominė visuomenė, paplito iš Europos atkeliavę architektūros ir meno stiliai, aprangos mados, elgesio taisyklės. Su krikščionybe atsirado ir pirmosios mokyklos, augo raštingų ir išsilavinusių žmonių skaičius.

Šiame skyriuje:

- išsiaiškinsi, kaip Jogailaičių dinastijos laikais buvo valdoma LDK;
- sužinosi, kuo skyrėsi LDK bajorų, dvasininkų, miestiečių ir valstiečių gyvenimas;
- nagrinėsi permainas LDK kultūroje po krikšto;
- išsiaiškinsi, kokių grėsmių Lietuvai kėlė Maskvos valstybė;
- vertinsi Renesanso kultūros ir knygų spausdinimo plėtrą LDK;
- sužinosi, kaip reformacija prisidėjo prie raštijos lietuvių kalba atsiradimo.

1 Barbara Radvilaitė ir Žygimantas Augustas.
Scena iš 1983 m. filmo „Epitafija Barborai Radvilaitei“ (rež. J. Majeuskis).

3 Riterių turnyras
Lenkijos ir LDK valdovų Jogailaičių dvare.
1535 m. freska Vavelio pilyje Krokuvoje.

7.5

Į LDK atkeliauja Renesansas

Prireikė daugiau nei šimto metų, kad Viduramžių pabaigoje Itālijoje atsiradusi Renesanso kultūra pasiektų ir LDK. Kas supažindino Lietuvą su itališka muzika, šokiais, mada ir Viduržemio jūros virtuve?

1. Jogailaičių šeima. XVI a. vidurio Renesanso stiliaus portretai, kuriuos Žygimanto Augusto užsakymu nutapė Lukas Kranachas Jaunesnysis. Iš kairės į dešinę: Žygimantas Senasis, Bona Sforca, Žygimantas Augustas ir Barbora Radvilaitė.

Bona Sforca – naujovių nešėja

Bonos tėvai dukteriai suteikė puikų išsilavinimą, apie kurį dauguma kilmingų to meto Europos moterų galėjo tik pasvajoti. Tapusi Lietuvos ir Lenkijos valdove, ji itin aktyviai dalyvavo sprendžiant svarbiausius valstybių reikalus. Renesansą Lietuvai atnešusi Bona ypač nusipelnė kultūrai. Pirmasis LDK protestantas Abraomas Kulvietis buvo jos globotinis. Į valdovo dvarą ji atsivežė italų architektų, dailininkų ir muzikų. Čia įdiegė meno globos supratimą, pokylių, šokių, maisto gaminimo ir vaišių etiketo kultūrą, naujas Viduržemio jūros virtuvės kulinarijos tradicijas. Iš bankų tėvynės Itālijos atkeliavusi veikli, finansus ir ekonomiką išmananti valdovė padarė tvarką karaliaus dvaruose, pirmoji įgyvendino Valakų reformą, rūpinosi LDK miestų, amatų ir prekybos plėtra.

Bona ir Žygimantas – Renesanso skleidėjai

1518 m. Krėkuvoje, Vavelio pilyje, įvyko LDK ir Lenkijos valdovo Žygimanto Senojo ir italės Bario kunigaikštystės **Bonos Sforcos** vedybos. Jos Lietuvai bei Lenkijai atvėrė tiesioginius kultūros mai-nus su Renesanso tėvyne – Itālija. Bona Sforca ir ją atlydėję rūmų dvariškiai, italų šviesuoliai, architektai, muzikantai tapo svarbiais Renesanso kultūros skleidėjais.

Renesanso tradicijas puoselėjo Lietuvos didžiuoju kunigaikš-čiu tapęs Bonos Sforcos sūnus ir **Barbūros Radvilaitės** vyras **Žygimantas Augustas**. Renesanso architektūros stiliumi persta-tytus Valdovų rūmus Vilniuje pavertė tikru Renesanso kultūros ži-diniu. Čia LDK valdovas sukaupė itin vertingą ginkluotės, meno, brangakmenių bei juvelyrinių dirbinių kolekciją, biblioteką. Puikų išsilavinimą gavęs Žygimantas mėgo ir medžioti, linksintis, ypač jaunystėje, stebėti fokusininkų, akrobatų ir juokdarių, meškininkų pasirodymus, rengti riterių turnyrus, raitelių lenktynes. Per šventes dvare grodavo užsieniečių muzikantų kapela ir dainuodavo choras.

Renesansas plinta iš Vilniaus

Iš Valdovų rūmų Vilniuje Renesanso kultūra sklido į kitas šalis. Val-dovų rūmuose už būsimą Švėdijos karaliaus Jono III Vazos ištėkė-jusi **Kotryną Jogailaitę** laikoma Renesanso pradininke Súomijoje ir Švėdijoje. Žygimanto Augusto dvaro skleidžiama Renesanso mada sekė ir LDK didikais. Jie rėmė to meto kūrėjus, dalyvavo kul-tūros renginiuose, siuntė atžalas į mokslus Itālijoje ar keliones po

2. Bonos Sforcos maldaknygė, XVI a. I pusė. Viršelyje LDK herbas Vytis ir Sforcų herbo elementas – gyvatė.

1518 m.

Žygimanto Senoji ir Bonos Sforcos vestuvės – Renesanso antplūdis LDK

1522 m.

P. Skorina atspausdina pirmąją knygą LDK

1582 m.

M. Strijkovskis išleidžia pirmąją Lietuvos istoriją

Renesanso plitimas LDK XVI a.

Lietuvos Romeo ir Džuljeta

Žygimanto Augusto ir Barboros Radvilaitės meilės istorija pelnytai verta Viljamo Šekspyro tragedijos vardo. Oficialios veddybos ir Barboros vainikavimas valdove tapo didžiausiu skandalu. Pagal to meto supratimą joks valdovas negalėjo tuoktis iš meilės ir dar su ne karališko kraujo moterimi. Vedyboms nepritarė Žygimanto motina Bona Sforca ir Lėnkijos didikai. Užsispyrusiam ir karūnos pasiryžusiam

atsisakyti karaliui galiausiai pavyko gauti leidimą santuokai ir 1550 m. gruodį Vavelyje lietuvė buvo vainikuota Lėnkijos karaliene. Nepraėjus nė pusmečiui, trisdešimties sulaukusi Barbora mirė po kankinančio vėžio. Žygimanto iki pat paskutinio atodūsiu globota karalienė, gerbiant paskutinę valią, palaidota gimtojoje Lietuvoje. Karalius mėnesį trukusioje kelionėje pėsčias lydėjo mylimosios karstą iš Krókuvos į Vilniaus katedrą.

Europą. Taip jie norėjo pasirodyti esantys kultūringi, lygiaverčiai su kitų šalių kilmingaisiais.

LDK architektūroje ir mene Renesanso bruožai susipynė su ankstesne gotika ir vėlesniu baroku. Ryškiausiai jie atsiskleidė skulptūroje, medalių ir papuošalų gamyboje.

Kitaip nei Vakarų Europoje, Renesansas LDK neįgijo atskiros kultūrinės epochos bruožų. Istorikų manymu, Lietuvoje jis buvo veikiau kultūrinio sąjūdžio dalis, tarp didikų paplitusi vakarietiška mada.

Pirmieji LDK šviesuoliai

Renesanso epochos idėjos, studijos Europos universitetuose subrandino pirmą išsilavinusių, raštingų Lietuvės mąstytojų humanistų kartą. Savo kūrinuose jie šlovino Lietuvės gamtą, istoriją, nagrinėjo svarbiausias šalies visuomenės problemas ir ieškojo būdų stiprinti valstybę.

Dar XV a. II pusėje atsirado spėjimas apie tariamą LDK valdovų ir didikų kilmę iš romėnų. Jis buvo grindžiamas legendą apie Rėmos kilmingąjį Palemoną, su tėvynainiais apsigyvenusį Lietuvoje.

3 Žygimantas Augustas ir Barbora Radvilaitė Radvilų rūmuose Vilniuje. 1867 m. Jano Mateikos paveikslas.

4 XVI a. renesansinių Valdovų rūmų Vilniuje rekonstrukcinis maketas: 1 – Vilniaus katedra; 2 – Valdovų rūmai; 3 – Žemutinė pilis su vartais ir gynybinėmis sienomis; 4 – Aukšutinė pilis; 5 – dabartinis Gedimino bokštas; 6 – dabartinė katedros varpinė; 7 – senieji vyskupų rūmai.

7.5 | LDK atkeliauja Renesansas

5 Renesansiniai Žygimanto Augusto šarvai, XVI a. vidury.

6 Renesanso architektūros Lietuvoje pavyzdžiai: A – XVI a. II pusėje – XVII a. LDK didikų Sapiegų pastatyta Šv. Mykolo bažnyčia Vilniuje; B – Vilniaus universiteto alumnato kiemas.

7 Knygų spausdinimo LDK pradininkas Pranciškus Skorina. XVI a. pradžios graviūra ir 1517 m. Prahoje jo išspausdintos rusėnų Biblijos lapas.

Ji pateikiama Lietuvės metraščiuose ir **Motiėjaus Strijkovskio** 1582 m. išleistoje knygoje, laikomoje pirmąją Lietuvės istoriją. Humanistas Mýkolas Lietuvis siūlė atsisakyti LDK rusėnų kalbos ir įvesti lotynų raštą. Tačiau LDK gyventojų daugumą sudarė stačiatikiai rusėnai, todėl lotynų kalbos vartojimas nesulaukė visuomenės palaikymo.

Knygų spausdinimo plėtra LDK

Renesanso idėjoms LDK greičiau skliti padėjo knygų spausdinimas. Knygų spausdinimo LDK pradininku laikomas **Pranciškus Skoriną**. Vilniuje jis įsteigė pirmąją LDK spaustuvę ir 1522 m. rusėnų kalba išspausdino „Mažąją kelionių knygėlę“ – pirmąją knygą LDK teritorijoje.

Iki XVI a. pabaigos LDK susiklostė spaustuvių tinklas. Knygų spausdinimas kėlė LDK gyventojų rašto kultūrą, padėjo plisti ir bręsti naujoms idėjoms, mokslo žinioms.

?

1. Paaškinsk, kaip Renesanso kultūra plito LDK. Kokį vaidmenį jos plitimui LDK turėjo Bona Sforca ir Žygimantas Augustas (1 ir 73 p. 🔍)?
2. Naudokis programa „Google Maps“ ir palygink dabartinį ir XVI a. Vilniaus pilių vaizdą (4). Kokių permainų įvyko?
3. Įsivaizduok, kad esi šių laikų Lietuvos humanistas. Kokias dabartinės valstybės ir visuomenės problemas nagrinėtum savo kūriniuose?
4. Internetu, bibliotekoje raskite informacijos ir klasei pristatykite pasirinktą LDK renesansinio stiliaus architektūros pastatą arba dailės kūrinių (6).
5. Aptarkite Žygimanto Augusto ir Barbaros Radvilaitės meilės istoriją (3 ir 73 p. 🔍). Padiskutuokite, kokias žmogiškąsias vertybes ji iškelia.

Senosios Amerikos civilizacijos

Susidūrimas su europiečiais Amerikos civilizacijoms baigėsi žlugimu. Šiandien jas primena archeologų radiniai, turistų gausiai lankomų, išpūdingų statinių liekanos. Mokslininkus stebina šių civilizacijų laimėjimai ir daugybė neatsakytų klausimų apie jų praeitį.

1 Senovės Amerikos – majų, actekų ir inkų – civilizacijos.

2 Kukulkano piramidė majų mieste Čičen Icoje. Šis statinys naudotas kaip saulės kalendorius. Piramidė turi 365 laiptus, simbolizuojančius dienų skaičių per metus.

Paslaptingieji majai

XVIII a. europiečių keliautojai ir nuotykių ieškotojai, braudamiesi per neįžengiamas Vidurio Amerikos džungles, aptiko paslaptingų miestų griuvėsių. Vešli augalija slėpė išpūdingas laiptuotas piramides su šventyklomis, valdovų rūmus, akmeninius takus. Atradimas sukėlė milžinišką mokslininkų susidomėjimą. Paaiškėjo, kad tai III–X a. klestėjusios **majų** civilizacijos pėdsakai. Šią civilizaciją sudarė 40 miestų, turinčių nuo kelių iki 50 tūkst. gyventojų. 2 mln. gyventojų turėjusi majų civilizacija garsėjo matematikos žiniomis, turėjo

savitą **hieroglifų** raštą, išmanė astronomiją, mediciną. Manoma, kad krepšinis kilo iš ritualinio žaidimo kamuoliu, susijusio su majų tikėjimu.

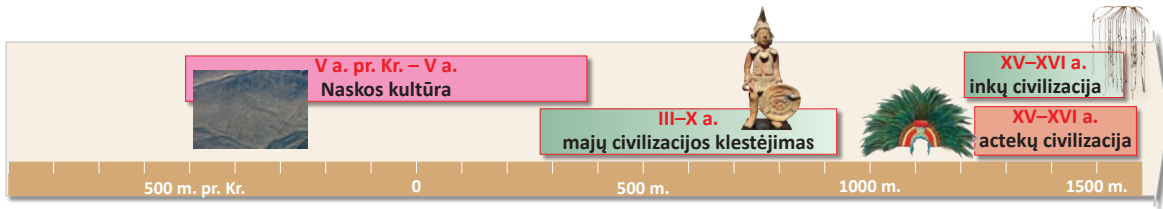
Mokslininkai iki šiol ginčijasi, kodėl majai staiga paliko savo miestus, o jų civilizacija sunyko. Vienų spėjimu, taip atsitiko dėl majų miestų–valstybių tarpusavio karų, kitų tautų puldinėjimų. Kiti tyrėjai tikina, kad, augant gyventojų skaičiui, ėmė trūkti dirbamosios žemės. Galbūt civilizacija žlugo ir dėl ilgalaikių sausrų, lėmusių nederlių.

3 VI–X a. molinė majų kario statula.

4 X–XVI a. rankraštinė knyga su majų rašto pavyzdžiais.

5 XVI a. pradžios atekų miesto Teotihuakano kompiuterinė rekonstrukcija. Centre matyti didžiausias miesto statinys – 65 m aukščio Saulės šventykla.

6 175 cm pločio atekų imperijos valdovo Montesumos II galvos papuošalas iš paukščių plunksnų, XVI a. pradžia.

Saulės imperija – atekai

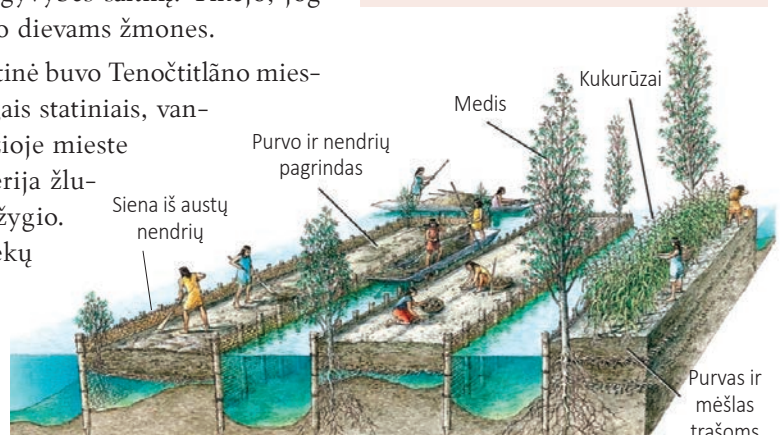
Dabartinės Meksikos teritorijoje XV–XVI a. pradžioje klestėjo karinga **atekų** civilizacija. Valstybę valdė imperatoriai, turėjęs neribotą valdžią. Jo atrama buvo diduomenė, iš kurios savo svarba išsiskyrė karo vadai. Žemesnius atekų visuomenės sluoksnius sudarė amatininkai, žemdirbiai ir beteisai vergai.

Atekai turėjo į hieroglifus panašų raštą. Jie išmanė astronomiją – sudarė kalendorius, pagal kuriuos planavo šventes ir darbus. Mokėjo gydyti žolelėmis, atlikdavo nesudėtingas operacijas. Garsėjo audiniais, keramikos dirbiniais, papuošalais iš aukso. Statė įspūdingus rūmus ir laiptuotų piramidžių formos šventyklas. Atekai garbino Saulę kaip gyvybės šaltinį. Tikėjo, jog dievai atidavė savo gyvybes dėl jos. Todėl aukojė dievams žmones.

6 mln. gyventojų turinčios atekų imperijos sostinė buvo Tenočtitlano miestas, įkurtas ežero saloje. Sostinė žavėjo įspūdingais statiniais, vandens kanalais, dirbtinėmis salomis. XVI a. pradžioje mieste gyveno apie 140 tūkst. gyventojų. Atekų imperija žlugo po ispanų konkvistadoro **Hernāno Kortėso** žygio. Sudaręs sąjungą su kitomis indėnų gentimis (atekų priešais), jis apsiautė ir po kelis mėnesius trukošios apsiausties 1521 m. užėmė Tenočtitlaną. Didžiausios atekų šventyklos vietoje užkariautojas pastatė katedrą, o patį miestą pervadino Meksiku.

Atekų činamos

Atekai garsėjo kaip žemdirbiai. Jie kasė kanalus ir formavo dirbtines salas, kurias drėkino kanalų vandeniu. Juose vešinti vandens augalija buvo puiki trąša želdiniams. Todėl kasmetiniai derliai buvo puikūs. Kanalus buvo galima išnaudoti ir transportui, kur plaukiota jiems pritaikytais laiveliais. Per kanalus buvo nutiesti tilteliai pėstiesiems. Tokie kanalai puošė ir atekų sostinę Tenočtitlaną, kuris atvykėlių iš Europos buvo lyginamas su Venecija. Ši žemdirbystės forma Meksikoje praktikuojama iki šiol.

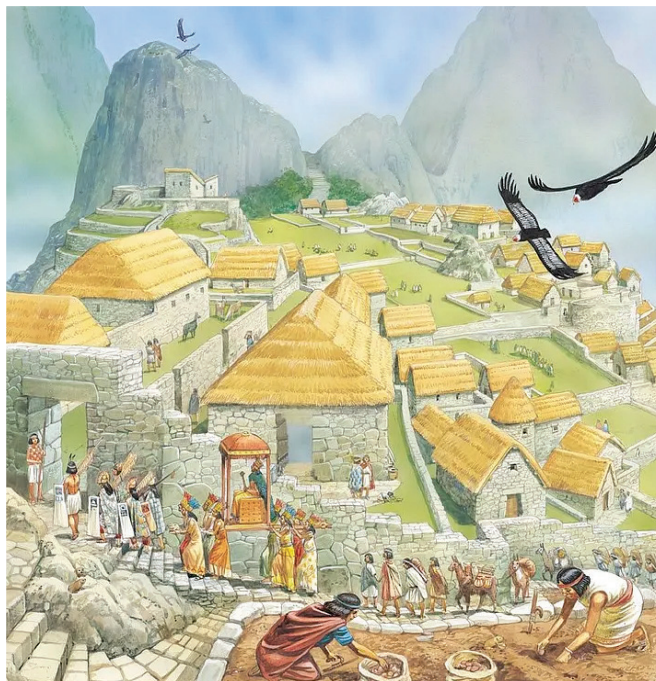

7 Atekų naudota činampų žemdirbystės sistema.

+5.5 Senosios Amerikos civilizacijos

8 Vienas iš Naskos slėnio piešinių – beždžionė.

9 Inkų miesto Maču Pikču (Peru) rekonstrukcija.

10 Inkų raštas – kipu. Informacija perteikiama virvelių spalva, ilgiu, kiekiu, mazgais.

Naskos slėnio piešiniai

XX a. I pusėje lėktuvo pilotas, skrisdamas virš dykumingos plynaukštės Perū pietuose, pastebėjo paslaptingų linijų bei figūrų. Tyrėjai čia aptiko daugiau kaip 300 milžiniškų geometrinių figūrų, gyvūnų piešinių. Dauguma jų tokie dideli, kad galima apžvelgti tik iš kelių šimtų metrų aukščio. Nepaprastai tiesios linijos siekia iki 10 kilometrų. Jos sukurtos pašalinus dykumoje esančius juodus akmenis ir atidengus šviesų smėlį. Nustatyta, jog tai indėnų Naskos kultūros, gyvavusios nuo V a. pr. Kr. iki V a., palikimas. Mokslininkų manymu, piešiniai galėjo būti naudojami astronominiams stebėjimams arba religiniams tikslams.

Kalnų viešpačiai inkai

Viena didžiausių Amerikos civilizacijų – **inkų** imperija. XV–XVI a. pradžioje ji driekėsi palei didžiąją dalį Pietų Amerikos vakarinės pakrantės. Klestėjimo laikais joje gyveno iki 12 mln. žmonių. Inkai turėjo savo raštą – **kipū**. Jie mokėjo tiesti tvirtus kelius, statyti tiltus, įrengti sudėtingas laukų drėkinimo ir sausavimo sistemas, kūrė miestus aukštai kalnuose. Bene svarbiausias inkų palikimas – šiais laikais visame pasaulyje auginamos bulvės.

XVI a. **Fransisko Pisaro** vadovaujami ispanų konkistadorai užgrobė inkų sostinę ir klastingai nužudė imperatorių. Jo broliui pavyko pasislėpti

legendiniame mieste. 1911 m. amerikiečiui Hiramui Bingamui vienas indėnas parodė Andų kalnuose 2300 m aukštyje miškais apaugusio miesto griuvėsius. Paaiškėjo, kad tai iki tol negirdėtas inkų valdovų miestas Maču Pikču. Jo statytojai atliko milžinišką darbą: pastatė atramines sienas, įrengė terasas. Statybai naudoti kruopščiai nušlifuoti granito blokai. Jie suformuoti bronziniais įrankiais ir kieto akmens plaktukais. Kraštai nugludinti trinant smėliu. Blokai taip tobulai pritaikyti vienas prie kito, kad į jų sandūras neįmanoma įsprausti net peilio.

Nors majų, actekų ir inkų civilizacijos žlugo, jų paveldas išliko šių dienų Amerikos tautų tradicijose ir kultūroje.

?

1. Išnagrinėk 1.

a) ○ Išvardyk, kokios civilizacijos gyvavo Amerikos žemynuose iki Didžiųjų geografinių atradimų.

b) ● Nustatyk, kurių dabartinių Amerikos valstybių teritorijose jos gyvavo.

2. ● Palygink Amerikos civilizacijų 2, 5 ir Egipto piramides. Kuo šie statiniai panašūs, o kuo skiriasi?

3. ● Paaiškink, dėl kokių priežasčių žlugo Amerikos civilizacijos.

4. ● Pasirinkite vieną iš senųjų Amerikos civilizacijų ir pristatykite ją bei jos laimėjimus klasei.

5. ● Padiskutuokite, kaip Amerikos civilizacijų likimas galėjo susiklostyti, jei K. Kolumbas nebūtų atradęs Amerikos.

Diskutuojame istorijos temomis

Ar gali būti taip, kad Ameriką pasiekusį Kristupą Kolumbą vieni žmonės laiko didvyriu, o kiti reikalauja nugriauti jo paminklą? Kodėl Didieji geografiniai atradimai teigiamai vertinami Europoje ir neigiamai Lotynų Amerikoje bei Afrikoje? Tai vieni iš daugelio klausimų, tinkamų diskusijai klasėje apie praeitį. Ginčai prieštaraujančiomis istorijos temomis lavina mūsų mąstymą. Juk tokių diskusijų metu mokomasi įvertinti istorijos reiškinius, asmenybes, įvykius. Diskutuoiant svarbu išklausti kitus ir suprasti, jog galimi įvairūs praeities vertinimai. Atmink, kad diskutuojant svarbu pagrįsti savo nuomonę tikrais faktais. Jei nori ką nors įrodyti, reikia surinkti kuo daugiau tavo teiginius pagrindžiančių įrodymų. Tai gali būti istorikų teiginiai, duomenys iš patikimų istorijos šaltinių, knygų arba interneto svetainių apie istoriją. Be to, svarbu suprasti aptariamų įvykių laikotarpį, tuo metu vyravusias tradicijas ir moralines nuostatas. Tik taip įsigilinsi į praeities įvykius ir suprasi jų reikšmę dabartiniam pasauliui.

1. Pasirengimas ir diskusijos eiga

1. Pasirinkta tema ir klausimas diskusijai:
„Didieji geografiniai atradimai: Europos šlovė ar gėda?“

23

Darbo veiksmas

1. Pasirink diskusijai tinkamą temą. Labiausiai tam tinka istorijos temos, kuriose aptariami įvykiai, reiškiniai ar asmenybės yra vertinami skirtingai.
2. Remkis vadovėlio informacija pasirinkta tema ir ją apibendrink.
3. Pasidomėk ir surink informacijos pasirinkta tema iš papildomų šaltinių.
4. Iškelk vieną ar du svarbiausius temos klausimus diskusijai plėtoti. Paprastai tokie klausimai neturi vieno teisingo atsakymo.
5. Jei yra galimybė, naudokis ne tik tekstine, bet ir vaizdine informacija (karikatūromis, nuotraukomis, rašytiniais šaltiniais) diskusijai sužadinti.
6. Pasitark su mokytoju bei klasės draugais, ar tavo iškelti klausimai ir surinkta informacija verti diskusijos.
7. Kai nutarsite, kuria tema diskutuosite, suskirstykite klasę į grupes, kas su kuo diskutuos. Stenkitės, kad narių skaičius, istorijos žinios ir gebėjimai kiekvienoje grupėje būtų panašūs.
8. Kartu nustatykite diskusijos taisykles, išsirinkite diskusijos vedėją ir galimus jo padėjėjus, pavyzdžiui, žmogų, stebintį pasisakymų trukmę ir eiliškumą.
9. Pasibaigus diskusijai, visi drauge ją apibendrinkite. Aptarkite, kas pavyko, o ką reikėtų ateityje patobulinti.

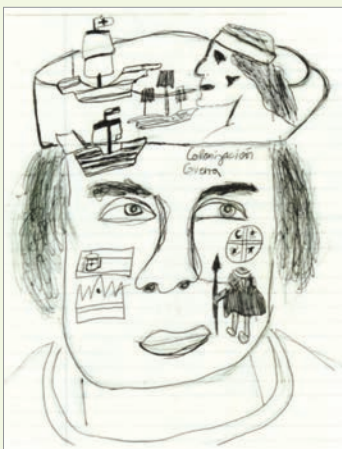
2. Papildoma medžiaga diskusijai

1 Ispanų konkistadorai siaubia Amerikos indėnų kaimą.

3 Amerikiečiai švenčia Kolumbo dienos šventę Niujorke. Ši nacionalinė šventė ir nedarbo diena skirta paminėti atradėjo išsilaipinimui Amerikoje.

4 K. Kolumbo portretas, nupieštas Čilės mokinės. Ant jo užrašyta: „Karas“, „Kolonizacija“.

5 Paminklas K. Kolumbui Argentinos sostinėje Buenos Airėse.

3. Išsirenkamas diskusijos vedėjas ir jo padėjėjai. Sutariama dėl pasisakymų ir diskusijos laiko, kitų taisyklių.

1. Klasė padalijama į keturias grupes (A1, A2, B1 ir B2). Išnagrinėjama turima temos medžiaga. Svarbu nesusiformuoti išankstinių nuostatų šia tema.
2. A1 ir A2 grupės suranda kuo daugiau įrodymų apie Didžiųjų geografinių atradimų teigiamas puses. B1 ir B2 grupės ieško įrodymų apie Didžiųjų geografinių atradimų neigiamus padarinius.
3. Kiekvienos grupės nariai tarpusavyje pasidalija savo įžvalgomis ir suformuluoja bendrą argumentuotą nuomonę.
4. Pradedama diskusija. A1 grupė pateikia savo nuomonę B1 ir B2 grupėms, A2 grupė papildo A1 pateiktą nuomonę B1 ir B2 grupėms.
5. A1 ir A2 grupės diskutuoja su B1 ir B2 grupėmis ir argumentuotai gina savo nuomones.
6. Galiausiai visi susėda prie bendro stalo ir pateikia diskusijos išvadą apie Didžiųjų geografinių atradimų vertinimą bei ją aptaria.

?

1. ○ Pagalvok, kuris tavo istorijos vadovėlyje minimas įvykis, reiškinys, asmenybė labiausiai tiktų diskusijai klasėje. Paaiškink, kodėl taip manai.
2. ● Pasirinktai diskusijos temai suformuluok 1–2 klausimus, kurie sudomintų klasę ir padėtų plėtoti diskusiją.
3. ● Parenk numanomą diskusijos planą.
4. 👤 Apsikeiskite pasirinktomis diskusijų temomis, parengtais klausimais su klasės draugu. Pateikite vienas kitam pasiūlymų ir pastabų.
5. 👤 Remkitės darbo veiksmiais ir klasėje surenkite diskusiją pasirinkta (-omis) istorijos tema (-omis).

7.1 LDK valdant Jogailaičiams

- Nuo XV a. vidurio iki pat XVI a. II pusės LDK ir Lėnkiją valdė ta pati valdovų Jogailaičių dinastija. Jos valdžia siekė dalį Europos, o įtaka, galia prilygo garsiausioms to meto valdovų dinastijoms.
- LDK dideles valdžios galias turėjo Ponų Taryba, kurią sudarė įtakingiausi Lietuvos didikų giminių atstovai. Jie užėmė svarbiausias LDK pareigynes: kanclerio, etmonų, vaivadų ir kt.
- XV a. II pusėje atsirado visų šalies bajorų suvažiavimas – Seimas. Tai dabartinio Lietuvos parlamento pirmtakas.
- Itin reikšmingas to meto LDK valstybės laimėjimas – 1529 m. parengtas ir patvirtintas Lietuvos I Statutas.

7.2 Luominės visuomenės susiklostymas LDK

- Po krikšto LDK pradėjo formuotis luominė visuomenė. Pradžią jai davė 1387 m. Jogailos paskelbtos privilegijos Vilniaus dvasininkams ir miestiečiams, bajorams katalikams.
- Didžiausių privilegijų ir teisių LDK turėjo bajorų luomas. Privilegiuotą visuomenės luomą sudarė ir Katalikų Bažnyčios dvasininkai.
- Magdeburgo teisę turinčių miestų gyventojai sudarė LDK miestiečių luomą. Jie rinko savo valdžią, turėjo atskirus teismus, galėjo laisvai verstis prekyba, amatais. Svarbiausia jų prievolė buvo piniginiai mokesčiai.
- Mažiausiai teisių, bet daugiausia prievolių turintis LDK visuomenės sluoksnis buvo valstiečiai. Jie galutinai įbūdžiavinti po 1557 m. Valakų reformos.

7.3 Vakarų Europos kultūros plitimas LDK

- Po krikšto Lietuvą tapo atvira kultūros mainams su Vakarų Europa.
- Tikrą perversmą sukėlė į visas gyvenimo sritis besiskverbiantis raštas.
- Krikščioniškoje valstybėje lietuvių kalba liko tik šneka-moji. LDK plačiausiai vartota rusėnų rašto kalba, kurią suprato didžioji dalis LDK gyventojų.
- Krikšto priėmimas skatino švietimo plėtrą. Daugėjo išsilavinusių, raštingų žmonių. 1397 m. minima pirmoji mokykla, veikusi prie Vilniaus katedros. Europos aukštosiose mokyklose ėmė atsirasti lietuvių studentų.
- Šalyje atsirado daugiau gotikos stiliaus mūro statinių. LDK gotika įgijo savitų bruožų, maišėsi su stačiatikiš-koms žemėms būdinga bizantine architektūra.

7.4 Grėsmė iš Rytų – Maskvos valstybė

- Didžiausių pavojų Jogailaičių valdomai LDK kėlė Maskvės valstybė.
- XV a. pabaigoje – XVI a. pradžioje su pertraukomis trukę LDK karai su Maskvė buvo permainingi. LDK patyrė skaudžių pralaimėjimų, prarado ketvirtadalį teritorijos, svarbų Smoleńsko miestą.
- Pietinės LDK žemės niokojo Maskvės sąjungininkų Krymo totorių plėšikiški antpuoliai.
- Sėkmingiausios Lietuvai buvo 1514 m. Ūršos kautynės, kuriose Konstantino Ostrogiškio vadovaujama LDK kariuomenė sutriuškino maskvėnų armiją.
- XVI a. viduryje tarp LDK ir Ivano Žiauriojo valdomos Maskvės (Rusijos) kilo naujas didelis karas dėl Livonijos. Permainingame kare persvarą įgydavo tai viena, tai kita pusė.

7.5 | LDK atkeliauja Renesansas

- 1518 m. LDK ir Lėnkijos valdovo Žygimanto Senojo ir italės Bonos Sforcos vedybos paskatino Renesanso kultūros plitimą.
- Renesanso tradicijas puoselėjo LDK valdovu tapęs Žygimantas Augustas. Valdovų rūmai Vilniuje tapo Renesanso kultūros židiniu.
- Renesansas LDK neįgijo atskiros kultūrinės epochos bruožų. Lietuvoje jis buvo tarp didikų paplitusi vakarietiška mada.
- Renesanso epochos idėjos, studijos Europos universitetuose subrandino Lietuvės humanistų kartą.
- Renesanso idėjoms LDK greičiau skliti padėjo knygų spausdinimas. Jo pradininku laikomas Pranciškus Skorina. Vilniuje jis įsteigė pirmąją LDK spaustuvę ir 1522 m. rusėnų kalba išspausdino pirmąją knygą LDK teritorijoje.

7.6 Reformacijos plitimas LDK

- Mažoji Lietuvà suvaidino itin svarbų vaidmenį raštijos lietuvių kalba istorijoje.
- Knygoms lietuvių kalba atsirasti padėjo XVI a. Europoje pasklidęs reformacijos judėjimas.
- Tėvynėje persekiojami LDK protestantai prieglobsť rado Prūsijoje. Kunigaikščio Albrechto įsteigtas Karaliáučiaus universitetas tapo svarbiu lietuvių kultūros židiniu.
- Martynas Mažvydas 1547 m. išleido „Katekizmą“ – pirmąją spausdintą knygą lietuvių kalba.
- XVI a. viduryje daug LDK didikų tapo evangelikais reformatais (kalvinistais).
- Reformacija paskatino LDK kultūros suklestėjimą, palaikė religinę toleranciją, skatino visuomenės išsilavinimo, raštingumo augimą.

PRAEITIS DABARTYJE. KĄ PAVELDĖJOME?

- Jogailaičių dinastijos palikimą visoje Europoje. Pavyzdžiui, Jogailaičių kryžius yra Slovėkijos, Vėngrijos valstybių herbų dalis.
- Lietuvės Respublikos parlamento pirmtaką – LDK laikų bajorų Seimą, o Vyriausybės – Ponų Tarybą.
- Dabartinės Lietuvės Respublikos Konstitucijos pirmtaką – Lietuvės Statutą.
- Seniausių Lietuvės miestų ir miestelių herbus, atsiradusius suteikus jiems Magdeburgo teises.
- Valakų reformos laikus menančius gatvinius kaimus.
- Pirmąsias mokyklas.
- Gotikos stiliaus bažnyčias ir pastatus, kurie yra svarbi Lietuvės paveldo dalis.
- 2013 m. atstatytus Valdovų rūmus Vilniuje. Dabar juose veikia muziejus.
- Mažosios Lietuvės etnografinę sritį ir paveldą.
- Lietuvoje spausdintas knygas ir raštiją lietuvių kalba.
- Lietuvės protestantų evangelikų liuteronų ir evangelikų reformatų religines bendruomenes.

Svarbiausios sąvokos

1 Savais žodžiais apibūdink šias sąvokas.

Valakų reforma	Bajorai
Kancleris	Etmonas
Vaivada	Didikai
Magdeburgo teisė	Ponų Taryba
Lietuvos Statutas	Seimas

3 Nurodyk, kuriai asmenybei tinka aprašymas **G–L**. Paaiškink, kodėl taip manai.

G Milžiniškomis valdovo pastangomis 1550 m. karūnuota Lenkijos karūna. Jos triumfas truko vos keturis mėnesius. Kitų metų gegužės 8 d. ji mirė Vavelyje ant mylinčio vyro rankų. Tiek jėgų žmonai atidavęs valdovas, pildydamas jos prašymus, išpildė ir paskutinį norą – palaidojo ne Krokuvoje, bet gimtajame Vilniuje.

H Vilniuje veikusioje spaustuvėje 1522–1525 m. išleisti religinio pobūdžio tekstai „Mažoji kelionių knygelė“ ir „Apaštalas“ tapo pirmosiomis Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje išspausdintomis knygomis, o pats leidėjas – spaustuvininkystės istorijos LDK pradininku.

I Kunigaikštis atsiskyrė nuo Romos Katalikų Bažnyčios, iniciavo intensyvią reformacijos eigą ir Protestantų Bažnyčios atsiradimą Lietuvoje. Tapęs reformacijos lyderiu, dėl savo politinės galios ir įtakos jis nepatyrė persekiojimų, kaip protestantizmo idėjų pradininkai eiliniai bajorai.

Istorinės asmenybės

2 Atpažink istorines asmenybes **A–F**.

J Dėl grėsmės būti sudegintam ant laužo perspėjo Bona Sforca. Pabėgęs į Karaliaučių, kur jį priglaudė kunigaikštis Albrechtas, pavedęs lietuviui kuriamo universiteto rūpesčius. 1544 m. įkūrus Karaliaučiaus universitetą, tapo jo profesoriumi.

K Buvo savo meto įtakingiausias ir turtingiausias žmogus Lietuvoje. Jis stiprino LDK politinį savarankiškumą, 1529 m. vadovavo Lietuvos I Statuto parengimui. Jo pastangomis mažametis Žygimantas Augustas 1529 m. buvo paskelbtas didžiuoju kunigaikščiu.

L Justino Marcinkevičiaus drama baigiasi scena, kurioje jis iš katekizmo moko žmones skaityti lietuviškai skiemenimis žodį „Lietuva“.

Pagal: <https://www.ldkistorija.lt/>

Taikau žinias ir gebėjimus

4 Remkis įgytomis žiniomis ir sukurk trumpą rašinį „Bajorų, dvasininkų, miestiečių ir valstiečių padėtis LDK visuomenėje skyrėsi, nes...“.

5 Rask šiuose teiginiuose klaidas ir ištaisyk jas.

- Nuo XV a. vidurio iki XVI a. II pusės Lenkiją ir LDK valdė Jogailaičių atšaka – Gediminaičių dinastija.
- Luominė visuomenė LDK pradėjo formotis po 1387 m. Jogailos paskelbtų privilegijų Vilniaus žydams, valstiečiams ir bajorams stačiatikiams.

- Po krikšto LDK sparčiai plito Renesanso, vėliau gotikos architektūros ir meno stiliai.
- XV a. pabaigoje – XVI a. didžiausią karinę grėsmę LDK kėlė Kryžiuočių ordino valstybė.
- 1522 m. Motiejus Strijkovskis Kaune lotynų kalba išspausdino pirmąją knygą LDK teritorijoje.
- Pranciškaus Skorinos parengta pirmoji knyga lietuvių kalba buvo išspausdinta Karaliaučiuje, Didžiojoje Lietuvoje.

Orientuojusi istoriniame laike

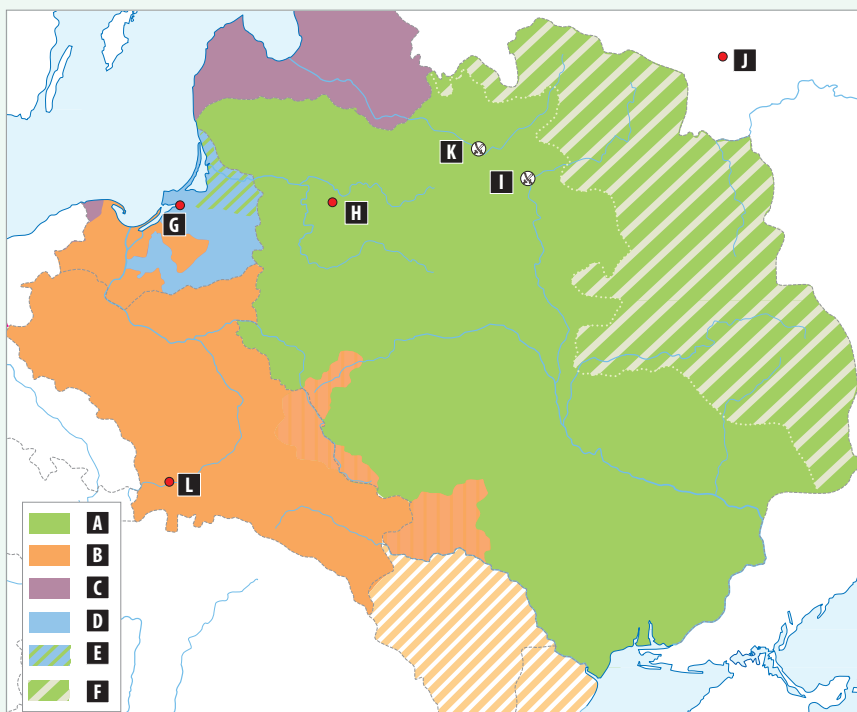
6 Kuri raidė laiko juostoje atitinka?

1. Minima pirmoji LDK mokykla.
2. M. Mažvydas išleidžia pirmąją knygą lietuvių kalba.
3. LDK ir Lenkijos pergalė prieš Maskvą Oršos mūšyje.
4. P. Skorina išleidžia pirmąją spausdintą knygą LDK.
5. Lietuvos krikšto proga Jogaila paskelbia luomų privilegijas.
6. Žygimantas Senasis patvirtina A. Goštauto parengtą Lietuvos Statutą.
7. Valakų reformos pradžia.

Orientuojusi istorinėje erdvėje

7 Kuri raidė žemėlapyje atitinka?

1. Livonija
2. Lenkijos karalystė
3. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė
4. Prūsijos kunigaikštystė
5. Mažoji Lietuva
6. XVI a. I pusėje Maskvos užgrobtos LDK teritorijos
7. Krokuva
8. Vilnius
9. Maskva
10. Karaliaučius
11. Oršos mūšis
12. Ulos mūšis

Pasitikrink

Dabar tu gali...

	Taip	Iš dalies	Ne	
... nurodyti LDK valdovų dinastiją, svarbiausias valstybės valdžios institucijas;	●	●	●	60–62 p.
... apibūdinti LDK gyventojų religijų, tautų ir visuomenės luomų įvairovę;	●	●	●	63–65 p.
... įvertinti krikšto poveikį Lietuvos kultūros raidai;	●	●	●	66–68 p.
... išvardyti LDK karų su Maskvos (Rusijos) valstybe priežastis ir rezultatus;	●	●	●	69–71 p.
... pateikti Renesanso kultūros laimėjimų LDK pavyzdžių;	●	●	●	72–74 p.
... nusakyti reformacijos reikšmę LDK visuomenei bei kultūrai.	●	●	●	75–77 p.